

Redding onder zeil

Soms stuit men bij naspeuringen naar het verleden van een schip op onverwachte zaken. Dit overkwam Frans Schreuder jr. toen hij in het verleden dook van zijn Lemsteraak LE 74 't Kan Verkeren.

Tekst: Menno Smit Foto's: Hajo Olij

Opdrachtgevers voor de bouw van de Lemsteraak met het huidige visserijnummer LE 74, waren in 1900 visserman Steven Visser en Joh. Sterk, eigenaar van een rokerij in Lemmer. Het schip werd in Lemmer gebouwd op de bekende werf van Pier de Boer. Het was een van de eerste ijzeren aken die in deze regio gebouwd werden. Voor De Boer was het de tweede ijzeren aak.

Zijn eerste was ook voor Steven Visser gebouwd, maar die wilde het schip niet afnemen omdat de zwaardklampen in het water kwamen, er een knik in het berghout zat en de kont volgens hem te smal was. Ook wilde hij een hogere kop. De tweede aak kon hem wel bekoren, maar hierbij verliep de tewaterlating weer niet helemaal soepel. Het schip gleeed van de hellingwagen en alle vingerlingen spatten eraf. Het visserijnummer werd LE 174 en de naam *Vijf Gebroeders*. Dit nummer hield de aak tot 1911, daarna kwam het huidige nummer LE 74 op de boeg.

'Greate Steven'

Steven Visser was een toegewijd visserman en een bekende verschijning. Niet alleen in de Lemmer, maar ook in andere vissersplaatsen rond de Zuiderzee. Hij stond bekend als 'Greate' Steven. Een verschijning als een reus en het verhaal deed de ronde dat hij staand in de midscheeps van de aak met blote handen beide zwaarden tegelijk kon optrekken. 's Winters werd met de kuil gevist op bot en spiering. In het voorjaar kwam de haring, daarna de ansjovis. In de zomermaanden werd er gekuild, met staand want gevist en hoeklijn geschoten. Dit alles onder zeil, want de motorisering van de vissersvloot op de Zuiderzee begon pas in de twintiger jaren.

Gebroeders Steven jr. en Frans Visser

Ondanks zijn immense kracht en imposante gestalte overleed Grutte Steven in 1935, hij was nog net geen zestig jaar oud. De LE 74 werd overgenomen door zijn zoons Steven jr.

boven: In bijna 120 jaar wisselde de LE 74 eigenlijk maar een keer van eigenaar

onder: Een oudere foto van de Schreuders met in het midden Frans jr. die het roer overnam van de in 2011 overleden Frans sr. (rechts). Hij kocht de LE 74 in 1959

(32 jaar) en Frans (25 jaar). Steven jr. was al in 1914 als 11-jarig jochie bij zijn vader aan boord gekomen en voer dus toen al 21 jaar op de LE 74. Had Grutte Steven altijd zonder motor gezeild, zijn zoons besloten een (hulp) motor in te bouwen. Er kwam een T-Ford in het schip, die in 1947 werd vervangen door een 2-cilinder Skoda motor van 1200 toeren. De Zuiderzee was inmiddels veranderd in het zoete IJsselmeer. De visserij was hiermee ook veranderd. Paling (met fuiken) en door de regering uitgezette snoekbaars (met staand want) waren nu de soorten waarop gevist werd. De gebroeders Visser hebben tot 1959 met de Lemsteraak grotendeels onder zeil

REDDING ONDER ZEIL

Bij naspeuringen naar de historie van de LE 74 bleek dat de aak in zijn jonge jaren betrokken was bij een dappere reddingactie. In de nacht van 11 op 12 maart 1906 stak onverwacht een vliegende storm op. Op de Zuiderzee niet ver van Lemmer kwam een stoomschip in nood en zonk. Steven Visser ging er met zijn (toen nog) LE 174 op af. Hieronder het (iets ingekorte) verslag over de redding uit *Hepkema's Courant* van 14 maart 1906, waarin de correspondent vertelt: *"We zijn heden morgen zelf ter plaatse geweest, om 't relaas dezer scheepsramp van naderbij op te nemen. In een hevigen sneeuwstorm kwam ik met de morgentram te Lemmer aan.*

Ik vroeg naar de woning van Steven Visser. 'k Trof de jonge visser niet thuis, doch werd vriendelijk ontvangen door zijn vrouw. Ik werd te stoel en te bank gebracht in de kamer, en daar overgelaten aan 't gezelschap van een 'blond tweejarig visschertje', terwijl zij haar man waarschuwde.

Hij stond mij gaarne te woord..."

Gistermorgen om zes uur werd ik gewekt door mijn knecht, zo vertelde Steven, omdat er buiten de haven een vaartuig in nood verkeerde. Steven haast zich naar de haven waar alle vissers al staan te kijken. Als het licht genoeg is kunnen ze een mast boven water onderscheiden maar ze kunnen niet goed zien of de verdikking aan de mast mensen zijn of stukken zeil.

"Er werd een kort beraad gehouden," zo schrijft de correspondent verder. *"De een vertrouwde zijn zeilen niet, den ander was zijn vaartuig te broos, maar Steven Visser*

besloot, het te wagen. Hij en een achtal andere kloeke mannen stapten in zijn aak. [] Gelukkig zat het gezonken vaartuig om de zuid en was de wind westelijk."

Toen Steven en zijn bemanning al in de buurt waren, zagen ze pas van dichtbij dat er een been om de mast geklemd zat en snel daarna merkten ze op dat er liefst vier mannen in de mast zaten.

"Ze zaten onder elkaar achter 't stuk zeil, en hadden de voeten op de rakbanden. Dat zeil is hun geluk geweest; ze waren er nog wat door beschut."

Aan de loefkant, iets verwijderd van de mast laat Steven het anker vallen en stappen er vier man in de vlet die ze achter zich aan gesleept hebben. Ze laten de vlet tot onder de mast drijven en vanuit de mast kunnen de schipbreukelingen zich als rijpe appels uit de mast laten vallen. *"Een der [] mannen bleek al 'ver heen'. Hij liet zich pardoes in de vlet vallen, [] een onzer mannen kreeg hem boven op zich. 't Bleek de machinist te zijn: uit den aard der zaak 't minst bestand tegen de koude, en bovendien alleen gekleed met het boezeroen over 't hemd!"*

Als de vlet terug is bij de aak wordt het nog even spannend; het anker is gaan krabben en de aak dreigt op het gezonken schip te lopen. Snel gooit men de ankertrors overboord en hijst de zeilen, om terug te keren naar Lemmer. Onderwijl snort in het vooronder de kachel, zodat de vier onderkoelde mannen op kunnen warmen.

in zijn relaas laat de correspondent bewondering doorklinken voor de moed van Steven die, zonder er zeker van te zijn of er wel drenkelingen waren, toch in zijn aak sprong

Medaille voor hunne menschlievende daad

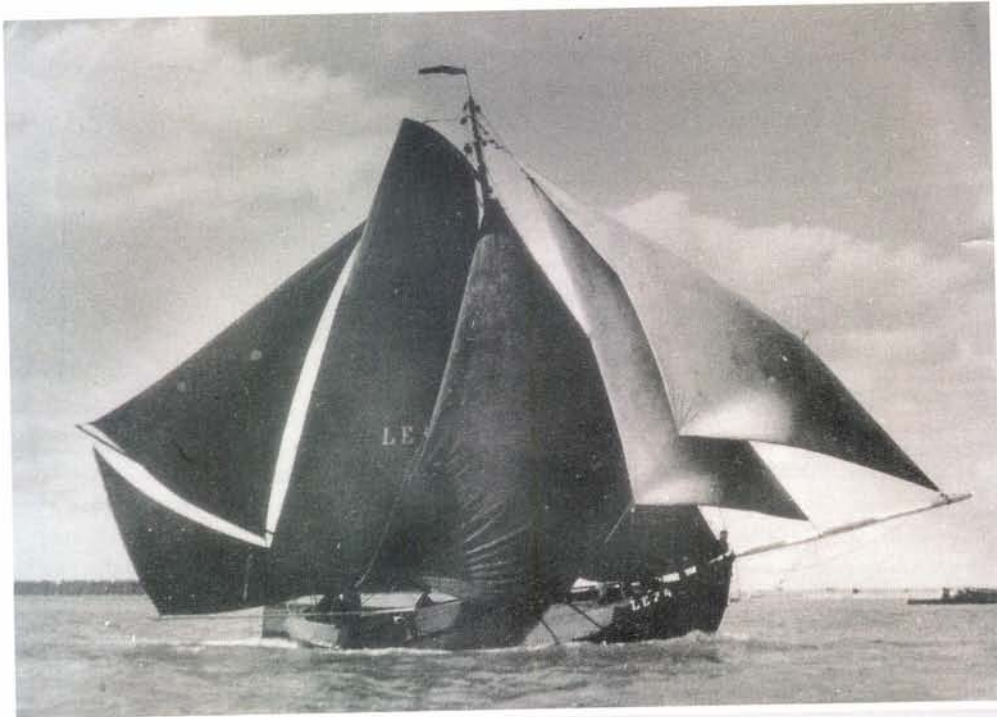
tijdens de storm. En na de actie terug moest laveren wat natuurlijk best wat tijd in beslag nam. En hoe kwam het nou eigenlijk dat het vrachtschip gezonken was? Wellicht was dat te zwaar beladen, meent Steven. Er was zoveel water over het schip gespoeld en in de machinekamer gelopen dat het vuur onder de stoomketel gedoofd was. De boot viel dwars op de zee en zonk snel daarna. De sloep was toevallig in reparatie dus restte de mannen niets anders dan de mast en daarin brachten zij misschien wel acht uur door.

"De machinist was al zover buiten westen geraakt, dat de anderen hem hadden moeten vastbinden aan den mast. Wat van de vracht niet onder de luiken zat, is natuurlijk weggespoeld. Zoo had Visser gehoord, dat bij Kuinre 'n 100 kisten lijnkoeken waren komen aandrijven, doch men had er maar weinig van kunnen bergen; veel ervan is weer verdwenen," aldus de correspondent.

Een maand later krijgt het verhaal een vervolg: In de *Leeuwarder Courant* van 12 april 1906 verschijnt het bericht dat door de directeur van de stoombootmaatschappij "St. Martin" te Rotterdam aan de schipper Steven Visser van de LE 174 een bedrag van 30 gulden ter hand is gesteld. Zijn knecht kreeg 20 gulden en de andere zeven vissers ieder 15 gulden. *"Tevens zal binnenkort aan ieder hunner, vanwege Zuid-Hollandsche Maatschappij voor het redden van Schipbreukelingen te Rotterdam, een medaille met oorkonde, voor hunne menschlievende daad uitgereikt worden"*.

links: Na het verlies van de *Leeuwarden II*, liet "Saint Martin" een nieuw schip bouwen (hier op de foto). De eerste *SS Leeuwarden II* was gebouwd in 1855 en eigendom van het Rotterdamse handelshuis Saint Martin dat handelde in onder meer vlas en lijnzaad uit Friesland. Ook werden goederen van derden meegenomen. Het schip onderhield een beurtvaart tussen Leeuwarden en Rotterdam via Sneek, Lemmer of Stavoren. Kapitein op het schip was de heer Doornspleet. Vanaf 1932 voeren de schepen onder de NV Reederij Stanfries.

boven: De LE 74 heeft alle zeilen bij tijdens een wedstrijd tussen kleine vissersschepen

links: Het uitvaren van Workum tijdens de Visserijdagen

gevaren en gevist, daarna besloten ze over te stappen op het nieuwe scheepstype dat de meeste botters en aken inmiddels van het IJsselmeer verdrongen had, de IJsselmeerkotter. Steven Visser jr. heeft dus in totaal 45 jaar met de Lemsteraak LE 74 gevist, waarvan bijna de helft van die tijd zeilend zonder hulpmotor.

Naar recreatie

Na bijna 60 jaar verandert de bestemming van de LE 74 dus van visserij in recreatie. Het visserijnummer blijft op de boeg, maar de naam wordt veranderd in 't Kan Verkeren. De koper is een in Bloemendaal woonachtige chirurg, Frans Schreuder. Na met diverse jollen gezeild te hebben valt hij voor een grote platbodemer. Er worden vele botters bekeken, maar als hij

op een winterdag in een besneeuwd Lemmer de LE 74 met z'n hoge kop en scherpe zeeg aan het havenhoofd ziet liggen is hij meteen verkocht. De LE 74 wat later ook, want na inspectie op de helling van De Boer blijkt het schip ook van onder in prima staat. Ze genieten van de ruime kuip en van de originele beschilderingen in het vooronder en besluiten het schip zoveel mogelijk in oude staat te laten. De familie Schreuder kan tevreden zijn met de aankoop, want de LE 74 blijkt een goede zeiler. Dat had de aak al eerder bewezen, toen die bij de jaarlijkse hardzeilwedstrijden voor kleine vissersschepen in Lemmer in 1957 en 1958 tweemaal als eerste eindigde.

Schreuder doet daar later ook nog eens aan mee. Steven en Frans Visser gaan als gasten mee. Aanvankelijk bemoeien ze zich niet met het zeilen. Maar op een bepaald moment wordt het hen teveel. De broers trekken de zwaarden wat hoger en laten de schoot iets vieren en meteen lopen ze diverse schepen voorbij. Vooral Steven jr. is de fijne kneepjes van het zeilen nog niet verleerd.

Workum

Na wat omzwervingen, met ligplaatsen in Durgerdam, Edam en Medemblik, wordt Workum de vaste thuishaven voor de LE 74. Het schip is dan weer terug in Friesland en blijft daar veertig jaar liggen. Het gezin Schreuder met vier kinderen maakt veel gebruik van het schip. De LE 74 was door de familie Visser

altijd prima onderhouden als visserman, er zaten dikke lagen teer en verf op. Dit had ook zo zijn nadelen, want als de Schreuders na een wedstrijd met voornamelijk roefaken willen afmeren naast de witgelakte schepen wordt hen vriendelijk doch dringend verzocht 'op te hoepelen met die teerbak'. In 1984 wordt de Skoda uit 1947 vervangen door een elektrisch startende 4 cilinder 45 pk Bolinder van 18 jaar oud (die er nu nog instaat). Ook de oude zeilen hebben er nog heel lang opgestaan.

Mooie ontmoetingen

Een van de charmes van het varen met oude beroepsschepen zijn de ontmoetingen met oud-varengasten. Zo lag de LE 74 eens in Makkum toen er een oude man een hele tijd naar het schip stond te kijken. Ineens stapt hij aan boord en schopt met zijn klomp tegen het boeisel ter hoogte van de mast. 'Dáár, daar zat ik er bovenop, en Grutte Steven kwaad en skreeuwen jong'. Bleek het een oud-visserman uit Makkum te zijn die begin jaren dertig voor Enkhuizen de aak van Steven over het hoofd had gezien toen hij met zijn botter de haven uitkruiste. Hij herkende de deuk in het boeisel en die deuk heeft nu dus een verhaal.

Frans jr.

Frans Schreuder sr. overlijdt in 2011 op 90-jarige leeftijd. Hij heeft de LE 74 ruim vijftig jaar in bezit gehad. De laatste jaren uiteraard niet meer actief schipper, maar hij was nog wel regelmatig aan boord. Het is dus heel bijzonder dat de LE 74 over een periode van bijna 120 jaar maar één keer echt van eigenaar is gewisseld. Alleen bij de overgang van vissersschip naar recreatievaartuig in 1959 was er sprake van een echt nieuwe eigenaar, bij de Vissers en Schreuders ging het schip over van vader op zoon en bleef het dus binnen de familie.

In 2011 komt de LE 74 officieel op naam van zoon Frans jr. die geboren is in 1945 en dus met het schip is opgegroeid. Na zijn pensionering in 2007 als huisarts in Groningen is Frans naar Huisduinen verhuisd. De LE 74 ligt nu afgemeerd in de museumhaven Willemsoord in Den Helder. Er wordt nog steeds veel mee gezeild en ook meegedaan aan evenementen voor oude vissersschepen zoals in Kampen, Elburg en uiteraard Den Helder. Ook probeert Frans het vissen met de LE 74 weer op te pakken. Zo heeft hij diverse keren deelgenomen aan de Visserijweek in Workum waar op de aloude manier onder zeil op het IJsselmeer gevist mag worden. 'Een vak apart' volgens Frans, 'maar als ik ook zo lang met de LE 74 blijf varen als de vorige schippers zal ik dat ook ooit onder de knie krijgen'. 🦉